Miettinen / TAV / EU-UK -sopimus

15.2.2021

Talousvaliokunnalle

Asia: U 55/2020 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle neuvotteluista EU:n uudesta kumppanuudesta Yhdistyneen kuningaskunnan kanssa; valtioneuvoston jatkokirjelmät

Kiitän mahdollisuudesta tulla kuulluksi Euroopan unionin ja Iso-Britannian kumppanuuteen liittyvässä asiassa.

1. EU-komissio ja Britannia (UK) saivat päätökseen 24.12.2020 neuvottelut uudesta kauppa- ja yhteistyösopimuksesta. Kuten VNK:n muistiossa todetaan, kyse on laajasta kokonaisuudesta, joka kattaa tavanomaisen kaupan lisäksi muun muassa investointeihin, liikkuvuuteen, alkuperäissääntöihin ja julkisiin hankintoihin liittyviä kysymyksiä. Myös sopimukset tietoturvasta ja ydinenergia-alan yhteistyöstä kuuluvat kokonaisuuteen.

2. Pidän valtioneuvoston selvitystä hyvänä ja kattavana eikä Suomen kantaan liity suurempia ongelmia. Sopimuksen perusrakenteeseen vaikutti ennen kaikkea UK:n päätös tavoitella poikkeuksellisen vahvaa suvereniteettia, jossa Euroopan unionin tuomioistuimella ei olisi päätösvaltaa tulevan suhteen määrittelyssä. Sopimus ei ole erityisen edullinen UK:lle vaan kattaa pikemminkin alat, jossa EU:n vaihtotase on ylijäämäinen (tavaravienti). Sen sijaan palvelut, joissa vaihtotase on päinvastoin UK:lle positiivinen, jäävät suurelta osin sopimuksen ulkopuolelle.

3. Osa sopimukseen kuuluvista asioista oli sovittu alustavasti vuoden 2020 tammikuun

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
STATSVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Eurooppa-tutkimus, PL 33 (Yliopistonkatu 4), 00014 Helsingin yliopisto
Puhelin 02941 19991,
Europa forskning PB 33 (Universitetsgatan 4), FI-00014 Helsingfors universitet
Telefon +358 2941 19991, www.helsinki.fi
European Studies, P.O. Box 33 (Yliopistonkatu 4), FI-00014 University of Helsinki
Telephone, www.helsinki.fi

poliittisessa julistuksessa, joka oli EU-UK-erosopimuksen rinnakkaisdokumentti. EU:n neuvottelustrategiaa voidaan yleisesti pitää tässä johdonmukaisena. Sen keskeisenä tavoitteena oli turvata sisämarkkinoiden integriteetti ja estää epäreilu sääntelykilpailu. Vaikka osa sovituista asioista muuttui neuvotteluissa, EU onnistui pitämään kiinni keskeisistä tavoitteistaan. Koska UK on iso markkina-alue, joka sijaitsee EU:n läheisyydessä, tämä kysymys sääntelykilpailusta ja sen estämisestä oli erityisen akuutti.

4. Sopimuksen kapeus verrattuna muihin kilpaileviin malleihin (ns. Norjan malliin; ETA-jäsenyys tai tulliliittoon) on keskeiseltä osin seurausta tästä vaatimuksesta. EU vastasi tähän vaatimukseen johdonmukaisesti: se ei lähtenyt tarjoamaan tavallista suurempaa kauppasopimusta, vaan tyypillistä vapaakauppasopimusta, jossa on huomattavia rajoitteita esimerkiksi palveluiden suhteen.

5. Toinen tärkeä kysymys liittyi sääntelytasojen koordinointiin valtiontukien tapauksessa sekä ympäristölainsäädännön, työlainsäädännön ja terveydensuojelun tyyppisissä kysymyksissä. Sopimusneuvotteluissa oli pitkään esillä malli (ns. ratchet clause), joka perustui poliittisessa julistuksessa sovittuun tavoitteeseen sääntelytasojen yhtäläisestä kehittämisestä. Kyse olisi ollut mallista, jossa sääntelytasojen yhtäaikainen korottaminen olisi luonut uuden normin, jonka alle toinen maa ei saa enää peruuttaa. UK kuitenkin hylkäsi mallin kauppaneuvotteluissa. Sen korvasi riitojenratkaisumenettely, joka mahdollistaa vastatoimet siinä tapauksessa, että toinen osapuoli lähtee peruuttamaan olemassa olevien normien alle. Mahdolliset erimielisyydet ratkaistaan välimiesmenettelyssä.

6. Kuten VNK:n muistiossa todetaan, uusi riitojenratkaisumalli toteuttaa Suomen tavoitteet osittain. Keskeiset riskit liittyvät järjestelmän ennakoitavuuteen. Riitojenratkaisuun perustuva malli on potentiaalisesti epävakaampi kuin automaattiseen vastaavuuteen perustuva järjestelmä. Vaikka EU-komissio on pääosin vastuussa sopimuksen tulkinnasta, sääntelykilpailun tarkkailu vaatinee Suomelta jatkossa aktiivista otetta.

7. Toinen epävakautta lisäävä elementti liittyy osapuolten mahdollisuuteen tarkastaa kauppasopimuksen sisältö neljän vuoden siirtymäajan jälkeen. Näin on erityisesti siinä tapauksessa, että osapuolet ovat turvautuneet tasapainotoimiin.

8. Yleisesti voidaan todeta, että sopimus on eräänlainen kehikko, jossa monet yksityiskohdat tulevat ratkaistavaksi vasta myöhemmin. Tulevaisuuden kannalta muita mahdollisia jännitteitä ovat ennen kaikkea finanssipalveluihin ja puolustusyhteistyöhön liittyvät kysymykset. Erityisesti puolustusyhteistyöhön tai ulkoiseen turvallisuuteen liittyvät kysymykset jäivät sopimuskokonaisuuden ulkopuolelle. Näyttää siltä, että UK haluaa edetä näissä kysymyksissä enemmän kahdenvälisestä (ns. Lancaster House -sopimukset) ja pääosin NATOn puitteissa. Vuoden 2016 brexit-kansanäänestyksen jälkeen puolustusyhteistyö on tosin ottanut EU:n sisällä joitain merkittäviä askeleita eteenpäin. On tärkeää, että Suomi on mukana näissä aloitteissa.

Kunnioittavasti

Timo Miettinen, yliopistotutkija, Helsingin yliopisto